

शोधनिर्देशक
हरिप्रसाद तिमिल्सिना
शिक्षण सहायक, त्रि.वि.

कवि हर्ष प्रसाद भट्टको तुर्माखाँद-चौखुट्टे गीतियात्रा काव्यको अध्ययन विश्लेषण

त्रिभुवन विश्व विद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत
नेपाली शिक्षण विभाग
महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, नेपालगञ्ज
स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको दोस्रो पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

रुपराज उपाध्याय
परीक्षा रो.नं.: ९६१००१५
र.नं.: ६-३-९९९-१६५५-२००७
त्रिभुवन विश्व विद्यालय
महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस
नेपालगञ्ज, बाँके
शै.स. २०६४-०६६
वि.सं. २०६९

सिफारिस-पत्र

त्रिभुवन विश्व विद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, नेपालगन्जको स्नातकोत्तर तह नेपाली द्वितीय वर्षका छात्र रूपराज उपाध्यायले यस नेपाली शिक्षण विभागमा प्रस्तुत **कवि हर्ष प्रसाद भट्टको तुर्माखाँद-चौखुट्टे गीतियात्रा काव्यको अध्ययन विश्लेषण** नामक शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । अत्यन्त मेहनतका साथ तयार गरिएको यस शोधकार्यबाट म पूर्ण सन्तुष्ट छु । अतः यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०६९-०४-१४

ई.सं. : ११-०७-२०१२

शोधनिर्देशक
हरिप्रसाद तिमिल्सिना
शिक्षण सहायक, त्रि. वि.

महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, नेपालगन्ज, बाँके

त्रिभुवन विश्व विद्यालय
महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली शिक्षण विभाग
नेपालगञ्ज

स्वीकृति-पत्र

स्नातकोत्तर तह नेपाली द्वितीय वर्षका छात्र रूपराज उपाध्यायद्वारा यस नेपाली शिक्षण विभागमा प्रस्तुत कवि हर्ष प्रसाद भट्टको तुर्माखाँद-चौखुट्टे गीतियात्रा काव्यको अध्ययन विश्लेषण नामक शोधकार्यलाई नेपाली विषयमा स्नातकोत्तर तह उपाधिका निमित्त स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्रको मूल्याङ्कन समिति

.....
हरिप्रसाद तिमिल्सिना
शोधनिर्देशक

.....
बाह्य परीक्षक

.....
गिरिराज पौडेल
विभागीय प्रमुख

मिति : २०६९-०४-१६

ई.सं. : १३-०७-२०१२

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत कवि हर्ष प्रसाद भट्टको 'तुर्माखाँद-चौखुट्टे' गीतियात्रा काव्यको अध्ययन विश्लेषण शीर्षकको शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्व विद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली विषयमा स्नातकोत्तर दोस्रो तहको ऐच्छिक दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि श्रद्धेय गुरु शिक्षण सहायक श्री हरि प्रसाद तिमिल्सिना ज्यूको निर्देशनमा रही तयार गरेको हुँ । आफ्नो अति व्यस्त समयका बिच पनि यो शोधपत्र तयारीका सन्दर्भमा उचित परामर्श दिएर, विभिन्न शोध सामग्री समेत उपलब्ध गराई अविस्मरणीय गुण लगाउनु हुने उहाँप्रति कृतज्ञ हुँदै हृदयदेखि आभार व्यक्त गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्रको शीर्षक स्वीकृत गरी शोधकार्य गर्ने अवसर प्रदान गर्नु हुने र पथ प्रदर्शक बनि दिनु हुने विभागीय प्रमुख आदरणीय गुरु श्री गिरिराज पौडेल ज्यूप्रति पनि आभार व्यक्त गर्दछु ।

यो शोधपत्र तयारी क्रममा प्राप्य भैदिने श्रद्धेय कवि हर्ष प्रसाद भट्ट ज्यू र सामग्री सङ्कलनमा सहयोग पुर्याउने प्राध्यापक आदरणीय देवेन्द्र प्रसाद भट्ट ज्यूप्रति पनि कृतज्ञ छु ।

यस तहको अध्ययनमा अवसर जुटाई दिने आमाबाबुप्रति सदा ऋणी तथा विभिन्न साधन स्रोत जुटाई हौसला दिने आफ्नो परिवारप्रति र कम्प्युटर टाइप गर्ने श्री सन्तोष कठरिया, सुपुत्र यज्ञराज उपाध्याय तथा न्यू लुम्बिनी पुस्तक पसल, नेपालगन्जका सञ्चालक सबिन लुईटेललाई हार्दिक धन्यवाद छ ।

अन्त्यमा यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रि. वि. महेन्द्र ब. क्याम्पस नेपाली विभागमा पेस गर्दछु ।

मिति : २०६९-०४-१२

इ.सं. : ०९-०७-२०१२

रूपराज उपाध्याय
त्रिभुवन विश्व विद्यालय
महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली शिक्षण विभाग
नेपालगन्ज, बाँके
२०६९

विषयसूची

	पृष्ठ सङ्ख्या
पहिलो परिच्छेद शोध परिचय	
१.१ शोध शीर्षक	१
१.२ शोध प्रयोजन	१
१.३ विषय परिचय	१
१.४ समस्या कथन	२
१.५ शोध कार्यको उद्देश्य	३
१.६ पूर्व कार्यको समीक्षा	३
१.७ शोध कार्यको औचित्य	६
१.८ शोधकार्यको सीमाङ्कन	६
१.९ सामग्री सङ्कलन विधि	६
१.१० शोधकार्य विधि	७
१.११ शोधपत्रको रूपरेखा	७

दोस्रो परिच्छेद

साहित्यकार हर्षप्रसाद भट्टको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व

२.१ साहित्यकार हर्ष प्रसाद भट्टको जीवनी	८
२.१.१ पृष्ठभूमि	८
२.१.२ पारिवारिक अवस्था	८
२.१.३ वंश परम्परा र जन्म	९
२.१.४ स्वभाव तथा अभिरुचि	१०
२.१.५ शिक्षा-दीक्षा	११
२.१.६ दाम्पत्य जीवन	१२
२.१.७ पारिवारिक आर्थिक स्थिति	१३
२.१.८ आजीविका/पेसा एवं व्यवसाय	१४
२.१.९ सिर्जनाका लागि प्रेरणा र प्रभाव	१४
२.१.१० भ्रमण तथा यात्रा	१५

२.१.११ सम्मान तथा पुरुस्कार	१५
२.१.१२ निष्कर्ष	१६
२.२ साहित्यकार हर्ष प्रसाद भट्टको व्यक्तित्व	१७
२.२.१ पृष्ठभूमि	१७
२.२.२ अन्तर्बाह्य तथा शारीरिक व्यक्तित्व	१८
२.२.३ शिक्षक व्यक्तित्व	१९
२.२.४ साहित्यिक व्यक्तित्व	२०
२.२.५ सामाजिक व्यक्तित्व	२१
२.२.६ धार्मिक व्यक्तित्व	२१
२.२.७ ज्योतिषी व्यक्तित्व	२२
२.२.८ निष्कर्ष	२२
२.३ साहित्यकार हर्ष प्रसाद भट्टको कृतित्व	२४
२.३.१ प्रथम पटक प्रकाशित पुस्तककार तथा फुटकर रचना	२४
२.३.२ हर्ष प्रसाद भट्टको साहित्य यात्रा र चरण विभाजन	२५
२.३.३ पहिलो चरण (वि. सं. २०२७ देखि २०४९) सम्मको साहित्य यात्रा	२६

तेस्रो परिच्छेद

कविता र खण्डकाव्य विधाको सैद्धान्तिक अध्ययन

३.१ विषय प्रवेश	४९
३.२ कविताको परिभाषा	४९
३.३ कविताका तत्त्व	५१
३.३.१ शीर्षक	५२
३.३.२ संरचना	५२
३.३.३ विषयवस्तु	५२
३.३.४ भाव विधान	५३
३.३.५ लय विधान	५३
३.३.६ कथन पद्धति	५३
३.३.७ अलङ्करण वा विम्ब विधान	५४
३.३.८ व्यञ्जना विधान	५४
३.३.९ भाषाशैली	५४

३.३.१० उद्देश्य	५४
३.४ कविताका उप विधाहरु	५५
३.५ नेपाली कविताको विकासक्रम	६१
३.५.१ प्राथमिक काल (वि.सं. १८०० देखि १९३९ सम्म)	६२
३.५.२ माध्यमिक काल (वि.सं. १९४० देखि १९७४ सम्म)	६३
३.५.३ आधुनिक काल (वि.सं. १९७५ देखि हालसम्म)	६३

चौथो परिच्छेद
तुर्माखाँद-चौखुट्टे गीतियात्रा काव्यको काव्य तत्वका आधारमा अध्ययन
विश्लेषण

४.१ शीर्षक परिचय	६५
४.२ कथावस्तु	६७
४.३ चरित्र चित्रण	६९
४.४ देशकाल / परिवेश विधान	७५
४.५ विषयवस्तु	८०
४.६ भावविधान र जीवनदृष्टि	८२
४.७ संरचना बनोट/सर्ग विधान	९४
४.८ लय विधान	९६
४.९ शिल्प विधान	९७
४.९ बिम्ब विधान	१०२
४.१० प्रतीक विधान	१०३
४.११ कथन पद्धति	१०४
४.१२ भाषा शैली	१०६
४.१३ मूल्याङ्कन निष्कर्ष	१०८

पाँचौँ परिच्छेद

उपसंहार

५.१ उपसंहार ११०
५.२ निष्कर्ष ११३

सन्दर्भग्रन्थसूची